

Erindringer, fortalt af
Thyra Elise Olesen Wammen.
Skrevet til hendes børn i vinteren 1998- 1999

Familiebillede 1920.

Jeg er født 5. december 1915 kl. 01.05, som det niende barn af mine forældre Jakob Peter Wammen og Margrethe Olesen Wammen. Min mor var 40 år, da jeg blev født. Min far var lærer og kirkesanger i Gislum skole, 4 km fra Års.

Mine forældre blev gift 18. november 1902 ved kongebrev, fordi mors far, Søren Olesen, lige var død. Far havde

fået en plads som lærer i Karup. Far var først forskolelærer i Brudager på Fyn. Han var uddannet på Askov Højskole og kom ind i folkeskolen på anbefaling af sin svigerfar, landstingsmand Søren Olesen fra Mors.

Deres 2 første børn, 2 drenge, døde henholdsvis 14 dage og tre måneder gamle. Det tredje barn, Ragnhild, var også lige ved at dø af en maveinfektion. Det var også det, drengene døde af. Der var en børnelæge på besøg hos landsbylægen,

Familiebillede årgang 1920

og han reddede Ragnhild. Mor var da 30 år og fik et barn om året: Harald, Anna, Gudrun og Sigurd, derefter to aborter - udskrabninger, foretaget på spisestuebordet af en islandsk læge. Han har været dygtig, for efter dem kom jo først Håkon og 14 måneder efter mig. Det må have været hårdt for mor, hun må have været godt træt af at få alle de børn, når man tænker på alt det, hun også lavede i hjemmet.

I Karup regnede de med, at det var forurenset drikkevand i brønden, der lå neden for kirkegården. Det blev dog ikke bedre i Gislum. Den første brønd, vi havde, lå lige op ad ajlebeholderen og møddingen, så fik de flyttet den ned til tørvehuset, det var også direkte ned fra kirkegården.

Mine første erindringer er fra soveværelset på kvisten. Jeg lå i en kurvevugge på små hjul ved fodenden af fars og mors senge. Mor var ved at klæde sig om, og hun tog sit varme strikkede underskørt af og pakkede over min dyne. Det var strikket i sådan et bølgemønster og var rødt, hvidt, blåt og grønt. Jeg har spurgt Ragnhild, og hun siger det passer, at mor havde sådan et underskørt. Håkon lå i

en rød tremmeseng henne ved væggen.

En anden gang husker jeg, at mor trak i en flot lysegrå silkekjole - mat med blanke roser syet i empirefacon højt liv og nederdel, der skrånede udad, og med et løst panel, syet fra halsudskæringen bag, og puf-ærmer med et stramt ærme under. Da lå jeg også ved fodenden af fars og mors senge, så jeg kan højst have været 1 til 2 år, ellers var jeg faldet ud af vuggen.

Gudrun var barnepige for Håkon og mig. Jeg kan erindre, at hun trak mig i tøjet og satte hår på mig. Jeg havde pagehår og en stor sløjfe lige oven på hovedet, når jeg skulle være fin. Engang hun var ved at pynte mig, sad jeg på en puffe (en kasse med polstret låg) og kunne se i spejlet over servanten. Puffen stod, hvor vuggen havde stået. Jeg beundrede mine pæne små ben i hvide halvstrømper og vingelaksko.

Håkon og jeg legede meget sammen, indtil han blev så stor, at drengene ville have ham med. Vi lavede vistnok en del skarnsstreger. Far brugte den opdragelsesmetode, som var gældende dengang, med smæk i enden. Det var ikke en god ide, for det gjorde vi så også ved hinanden. Jeg husker også engang, vi havde taget nogle pilegrene, og så kravlede vi op på grisenes trug, så kunne vi nå at smække grisene, det syntes vi, så sjovt ud. De fik røde striber, sådan nogle dumme unger. Vi kan ikke have været ret store.

Gislum Skole

Jeg erindrer også engang, vi hoppede ned fra høløftet og ned i noget hø på loen. Jeg havde fået en lille hundehvalp forærende. Den tog jeg med op på høløftet, og den ville ikke hoppe ned, så skubbede jeg til den. Den lille stakkel, den brækkede benet. Jeg husker endnu, hvordan den hylede. Den blev skudt samme dag. Jeg var dybt ulykkelig. Jeg har været alt for lille til at have forstand på hunde. Det var en hvid sort

foxterrier. Jeg er taknemmelig for, at jeg har fået lov til at gøre det godt igen for de to dejlige hunde, vi har haft her. Når jeg har båret dem ned ad trappen, har jeg holdt rigtig godt fast og sat dem så forsigtigt ned, som var de af glas. Pusser har lært at gå ned ad trapperne. Jeg skynder aldrig på ham og giver ham tid til at tage mod til sig. Jeg kan heller ikke gå på hovedet ned ad trappen, som han er nødt, så jeg roser ham op til skyerne, så kan han godt.

Gudrun og hendes veninde Mette havde mig altid med. Gudrun skulle jo passe på mig. En vinter ville de ned på "Coren" en branddam midt i landsbyen.

Ungerne gled på isen der. De havde en pæl ned i vandet og bundet et langt reb fast i den, så kunne de køre rundt om den. Jeg var i en fin rød plydskåbe med kanin-krave på, så de var meget stolte af den lille fine pige. Desværre gled jeg fra dem ned i det hul. De havde vist stadig fat i mine hænder og hev mig op igen. Så var det med at komme hjem i en fart. Jeg husker ikke, hvad mor sagde til det. Erindringer kommer i glimt.

En fortryllende dag kom jeg alene ud i haven og gik imellem nogle store ribs- og stikkelsbærbuske. Der var dugdråber på buskene. Solen glimtede i dem. Der var flotte edderkoppespind, det mærkeligste var, at edderkopperne så lyseblå ud. Det har jeg husket hele tiden, men det kan jo ikke passe. Men den strålende fortryllende dag, husker jeg.

Gislum skole, som dannede baggrund for min barndom, var en lang bygning med lejlighed i den ene ende og med skolestue i den anden med en entre imellem med dobbeltdør ud. Der var to gange for enden af skolestuen til børnene, en til drengene og en til pigerne. Der var også en staldbygning med lade og lo. Der var otte tønder land til. Vi havde to stier til grise og plads til køer og kalve og en hest. Bønderne skulle komme og gøre "bed" for degnen. Det vil sige, de stillede med to heste og en plov eller slåmaskine, da den kom til. Det var noget, der hørte med til embedet. Far ringede bare til dem, så kom der nogen, ellers passede vi det selv. Imellem staldbygningen, der lå i forlængelse af skolen, var en stenbelagt gårdsplads og lidt forskudt ind i haven lå et lille hus med gruekedel og komfur, vaskebænk og bord. Der var også en vaskemaskine, der skulle drejes rundt med et sving. For enden af det var vores private wc med bræt med to huller - et lille og et stort - med spand under. Der var en markvej foran de to bygninger. På den anden side var der en stor køkkenhave med 3-4 store smukke træer og et tørvehus og børnenes wc, 3 stk med bræt og spand. Dem skulle vi jo også holde rene.

Da jeg var 5 år i 1920 var mor og de 3 store piger på Farsø sygehus med differitis. Håkon og jeg blev vaccineret. Det må far, Sigurd og Harald vel også være blevet. Harald skulle vaske op. Han satte mig op på en stol, og så stod jeg der og vaskede op i en gryde. Mine arme kunne næsten ikke nå. Harald tørrede af. Han gik jo i realskole i Års på det tidspunkt. Mor og pigerne kom sig jo, og hverdagen gik videre. Jeg tror, mor havde en ung pige, mens vi alle var små, men ligesom vi blev gamle nok, skulle vi hjælpe til. Mor lavede jo alting selv, hun var meget dygtig til at lave mad. Vi slagtede en gris, måske en gang om året. Så var jeg altså den, der var forsvundet op i den fjerneste seng med dynen over hovedet. Vi slagtede også lam. Vi havde et par får. Mor klippede dem og spandt ulden til garn, som hun senere strikkede strømper og trøjer af.

Vi havde grønsager i køkkenhaven. Alt kødet blev lavet og smeltet ned i stenkrukker med fedt over, og flæsket saltet i saltkar i kælderen. Det var vist sjældent,

der blev købet kød. Derforuden syede hun vores tøj, fine kjoler som jeg tydeligt husker. De var enten broderede, eller vi havde en flot hæklet krave på. Mor vævede gardiner. Der var hjemmevævede gardiner og portierer i stuerne. Vi gik ind fra den lille gårdsplads i en lille gang med gule og røde fliser og en løs trappe op til loftet. Den faldt jeg ned ad engang, da jeg var 13-14 år. Det var min egen skyld. Jeg havde trukket den lidt ind, fordi jeg skulle vaske gulvet derude. Så kom jeg i tanke om at gå op til Harald med øllebrød, så jeg kunne blive færdig med at vaske op. Imidlertid glemte jeg, at jeg havde trukket trappen ind, så jeg trådte lige ud i luften og faldt ned på flisegulvet og fik et metaldørtrin tværs over ryggen. Jeg skreg jo op og besvime, men havde jo tilsyneladende ikke slået noget i stykker. Men lang tid efter gjorde det ondt i ryggen. Jeg kom ikke til lægen, det gjorde man ikke for så lidt.

Fra gangen gik vi ind i køkkenet, der var længere, end det var bredt med dør ind til spisekammer og kælder og dør ind til spisestuen, til venstre et komfur og til højre langs vinduerne et køkkenbord med vask lige inden for døren. Gudrun siger, at der ikke var et rør fra vasken til kloakken, at vandet bare plaskede ned. Vandet skulle hentes i spande ved pumpen. Gardinerne i køkkenet var broderede med blå blomster. Det var blåmalet halvt op med en fin mørkeblå bort. Spisestuen var også aflang, der var et lille værelse over kælderen med dør fra spisestuen. Der var jo kakkellovn og petroleumslamper, de skulle pudses begge dele. Der var tofags vinduer, hjemmevævede blå gardiner med fine stivede blondegardiner under. Der stod et stort spisebord midt på med stole om og hængelampe over. Der sad vi med vores sager om vinteren for at kunne se. Der var en divan under det ene vindue og mellem vinduerne et radioskab, som Harald havde lavet, også radioen, så havde mor sybord og stol og trædesymaskine, den store dragkiste, som Ragnhild har i kælderen, stod der også med broderet lysedug over og et fint udkåret medicinskab, sort, som nu står i Ragnhilds kælder.

Glasskabet med porcelæn var der jo også. Derfra kom vi ind i den fine stue, der var kun fyret om søndagen og på helligdage, der var hjemmevævede portierer for dørene, så der ikke skulle trække koldt derfra. Gardinerne var brune og derforuden broderede fra oven med guldregn, ligesom på den skærm, Gulle har, den er derfra. Der var også de fine blondegardiner under. Der var et stort spejl med guldramme mellem vinduerne, og der stod de gyldenbrune møbler, som Ragnhild har i kælderen. De stod på et meget smukt lille ryatæppe, som mor havde vævet, det var i dueblå, grå, hvid og sort. Der var et lille klaver, som jeg lærte at spille på. Det var koldt at sidde at øve sig. I de anden ende stod orglet, som Ragnhild har. Så var der 2 violiner og en guitar. Vi lærte alle at spille. Vi begyndte som seksårig, Ragnhild orgel, hun blev organist som 16 årig, Harald, Anna og Sigurd violin og Gudrun orgel, jeg ved ikke, hvad Håkon spillede på. Ragnhild begyndte at lære mig at spille klaver, så jeg var nok hendes første elev. Da jeg var ti år, gik jeg til Års - 4-5 km med en tung nodebog - og spillede ved frøken Kjeldsen. Der havde Ragnhild også lært.

Derfra gik vi ind i det lille kontor, hvor far og mor sad om aftenen. Mor læste eller broderede, og far sad og skrev digte eller slægtshistorie, vi måtte ikke forstyrre. Der var tre reoler fyldt med bøger fra gulv til loft. Der var grønne plydsmøbler og et lille spisebord og fars skrivebord. Far røg lang pibe, der uestandseligt gik ud, så der lå strøet med tændstikker. Så var der entreen, der skilte lejligheden fra skolestuen, der gik helt igennem huset med 4 2-fags vinduer til hver side. Der var to store reoler med biblioteksøger og et skab med sager, en dragkiste og et arbejdsbord til fars bogbindersager. Han bandt bøger ind til sig selv og biblioteket. De bøger, han skulle bruge i biblioteket købte han til jul. Så læste vi dem og skar dem op, så de var lettere at komme til. Der var 2 rækker 2 mands borde, der skulle stilles på højkant, når vi skulle vaske gulv. Fars kateder imellem og flere kort på hver side af tavlen. 2 døre ud til henholdsvis drengenes og pigernes gang. Der var en buk at hoppe over, den stod i skolestuen, rippe og bomme udendørs på legepladsen.

Vi fik fortalt mange historier og eventyr som små om konger, prinsesser og Per, Poul og Esben. Jeg tegnede for mange prinsesser, sagde far. Vi fik hvert år til jul et kladdehæfte og farvelade med guld og sølv i, så det skulle der da laves prinsesser af. Både far og ikke mindst mor var gode til at læse op. De læste Ingemanns historiske romaner for os.

De store piger blev sendt til Ålestrup og lærte at sy kunstbroderi. Ragnhild, Anna og Gudrun gik ned til præsten og lærte engelsk. Mor og far sad om aftenen inde på kontoret. Mor sad mellem to reoler, der var det lille spisebord foran. Hun sad enten og læste, broderede, syede tøj sammen eller reparerede. Vi var i det hele taget glade for at brodere. Vi fik altid et eller andet, vi kunne brodere, i julegave, og jeg var somme tider så utålmodig efter at komme i gang, men vi måtte ikke sy juledag. Somme tider læste mor en godnathistorie for os. Jeg husker, hun læste noget af Sakariae Tabelius, desværre altid noget mystisk og farligt, så vi næsten ikke turde gå over det mørke loft til vores værelse for enden af huset. Drengene sov i den anden ende, og mor og far i kvisten midt i huset. En jul havde mor syet dejlige varme flonelskimonoer til os 4 piger. De var flotte blå i farven med rødt mønster på. Ragnhild blev jo organist som 16årig og spillede i kirken og vikarierede i de andre kirker, når der manglede en.

Anna og Gudrun kom ud at tjene i Hornum hos en friskolelærer Kragelund, først Anna og senere Gudrun. Sigurd blev syg som 15årig. Han fik bylder på lungen og var en tid på Krappeholm Sanatorium. Han blev sendt hjem for at dø; men mor passede ham så godt, at han kom sig. Han sov oppe hos mor og far i en seng lige under vinduet, som stod åben. Om dagen bar de ham ud i haven på en bære med paraply og voksdug over. Han fik lungen punkteret, fordi der var vand i den. Han måtte lære at gå, da han kom op. Han kom en tur på Hobro ungdomsskole, og det blev han meget oplivet af, han sang så godt.

Gudrun og Anna lå en vinter med lungebetændelse, siger Gudrun. Anna havde truffet Niels Peter i Hornum. Han fik plads som kontrolassistent i Karlslunde og Greve ved København og så ville Anna absolut derover. Hun fik plads i et mejeriudsalg, og der var nok for koldt. Anna og en veninde skulle til bal derude, hvor Niels Peter var; men der var et frygteligt snevejr. Han prøvede at ringe, at de ikke skulle komme; men de var taget af sted i silkestrømper og små sko. Der var ikke støvler, når de skulle være fine. Meningen var, at Niels Peter og en ven skulle hente dem i slæde ved toget. Men det ventede de ikke på, de vadede ud i sneen og var nær omkommet. Da Niels Peter og hans ven endelig fandt dem, var deres silkestrømper frosset fast til benene, så de kom nok ikke til bal.

Anna fik konstateret tuberkulose og skulle hjem. Det var svært, da sunde og bæltet var frosset til. (1928) Hun var meget medtaget, da hun kom hjem, og blev også sendt på Krappesholm Sanatorium; men det hjalp ikke noget. Hun blev også sendt hjem for at dø. Niels Peter tog plads i Gislum / Nyrup som kontrolassistent, og han besøgte hende troligt hver aften og sad og læste for hende. Det var min bestilling at gå op med aftenskafe til dem. Anna blev efterhånden så dårlig, at der kom en hjemmesygeplejerske for at aflaste mor. Anna døde den. 6. februar 1929 21 år gammel. Hun fik en smuk død. Vi blev alle kaldt derop. Mor sad og holdt den ene hånd, og Niels Peter stod bøjet ved den anden side og holdt den anden hånd. Far og vi andre stod ved fodenden af sengen. Far sang "Sov sødelig, lig blødelig, luk dine øjne til, Gud Fader selv i Himmerig din vogter være vil". Så bad han Fadervor. Hun døde stille og roligt og var meget smuk, hun lignede en dukke. Hun lå i kisten i den pæne stue en uge med kisten åben, indtil den dag hun blev begravet. Det brugte man dengang. Vi tog hende i hånden og sagde farvel til hende, da hun var ved at dø. Det var en sørgelig tid.

Ragnhild var blevet gift, og de havde fået Karen, og hun ventede sig igen, så jeg var ved hende et stykke tid. Hun fik en dreng, som døde en måneds tid gammel. Det var i 1930, og i 1931 døde min far af kræft. Han blev også sendt hjem fra Ålborg sygehus, da de ikke kunne gøre mere for ham. Jeg husker ikke, hvor længe han lå. Ham blev vi også kaldt op til for at sige farvel til. Der var hjemmesygeplejerske til at hjælpe mor med at passe ham. Han var blevet så lille og tynd, at sygeplejersken kunne bære ham op i soveværelset, da de kom med ham. Han stod i åben kiste i skolestuen, indtil han blev begravet. Harald, der var blevet lærer, havde vikarieret for far, og blev der i år efter; men han fik ikke pladsen til stor skuffelse for mor og ham. De havde lige bygget ny skole og ville ikke have os derop. De troede, vi smittede.

Håkon var i lære som tømrer, Sigurd var kontrolassistent, Gudrun læste til forskolelærer i Odense, så der var kun mig tilbage. Harald fik plads i Kolind. Mor lejede et hus i første omgang. Et halvt årstid efter købte hun "Villa Arnen" Hobrovej i Aars. Jeg kom på højskole i Skals. Da var jeg vist nok 17 år. Jeg havde

skrevet sammen med Niels Peter, siden Anna døde, fordi jeg synes, han var så alene, og det var synd for ham. Han tog på landbrugsskole i Malling efter Annas død og derefter på Landbohøjskolen i København. Far kautionerede for ham, så han kunne låne lidt at komme i gang for, ellers tjente han lidt ved forskellige ting, samtidig med at han læste. Han flyttede til billigere og billigere værelser. Han var ved svinereguleringen 1933, samtidig med han læste til eksamen.

Niels Peter er født i 1901. Jeg synes, det var i Næsby sogn. Hans mor blev enke, umiddelbart efter han var født. Hans far hed også Christian Bach Sørensen, som hans stedfar. Han druknede i Ålborg havn, da han var inde som soldat, så hun var alene med to børn. Der var en pige et par år ældre end Niels Peter. De var meget fattige. Moderen, Kristine Sørensen, var løsarbejder ved bønderne ved alt muligt. Derforuden havde hun en væv og sad og vævede til langt ud på natten. Han fortalte, hun var så kold, når hun kom i seng. De sov i samme seng alle tre. Søsteren fik tuberkulose og døde som 10-årig. Niels Peter kom ud at tjene som 9-årig. Hans mor tog plads som husbestyrerinde. Han så hende kun et par gange om året. Et sted, han var, var husbonden meget brutal og slog ham. Så kom han til Christian Poulsens far og var der i 4 år og havde det så godt. Han var jo på alder med nogle af de børn der, der var vist nok en 11-12 stykker, og de behandlede ham som deres egne børn. Det var sådan nogle rare folk, så han blev ved at være taknemmelig over for dem, ligesom han blev ved at besøge en gammel smed på hans hjemegn, fordi de havde givet ham og hans søster en sukkermellemmad. De var altid sultne. Moderen måtte jo tage de to små børn med ud at hakke roer og tage kartofler op. Han huskede, at han kravlede rundt mellem rækkerne og var våd og kold.

Hans mor blev husbestyrerinde for Christian Bach Sørensen, som boede mellem Gislum og Østrup, og han blev hun gift med. De fik farbror Christian, som er 20 år yngre end Niels Peter. Han har nok været en 19-20 år gammel, da han rejste fra Sjørup og havde så forskellige pladser, indtil han blev kontrolassistent. Det var en, der skulle rundt til de forskellige bønder og måle fedtprocent i mælken. Han sov rundt omkring hos bønderne og fik kosten der, og så betalte de i fællesskab lønnen.

Han havde jo truffet Anna i Hornum, hun var ollerupgymnast og ledede gymnastikken i Gislum en overgang. Hun havde mange tilbedere. Jeg husker, at der somme tider var mange unge mennesker på besøg. Jeg erindrer en sommerdag, de havde fremmede, at Ragnhild og Anna var så fine i nogle ærmeløse silkestrikbluser - turkis og orange - med lodden kant om hofterne og lang stram nederdel knappet i siden. Jeg var 7 år yngre end Gudrun og en opmærksom tilskuer. Jeg syntes, de var så smukke og beundrede dem meget.

Jeg har ikke fået fortalt, hvad alle de børn lavede. Vi gik jo i skole, først ved en forskolelærerinde og så ved far. Hun havde to klasser og børnene op til ti år,

og far så til 14. Vi gik i skole hver anden dag. Far var enorm god til at fortælle Danmarks historie, religion og verdenshistorie. Jeg behøvede aldrig at læse. Jeg kunne huske, hvad han havde fortalt. Regning på tavlen med kridt og griffel, og ellers skrev vi jo med pen og blæk. Blækhusene skulle hver dag hentes i skabet og sættes ned i et dertil indrettet hul i skolebordene, efter skrivningen tilbage i skabet, da vi stillede bordene på højkant, så vi kunne feje under dem.

Vi havde et frikvarter om formiddagen. Om sommeren tog familien formiddagskaffe i haven ved et hvidmalet bord og stole. Så havde vi et lidt længere middagsfrikvarter. Vi gik i skole til klokken 4. Så det var med at få fart på, hvis vi skulle have gjort rent, inden det blev mørkt. Om vinteren var der 2 hængelamper. Vi må have haft tændt lys, for da det var min tur til at gøre rent, hændte det tit, at jeg i stedet for faldt i en bog og læste, så jeg måtte rigtig skynde mig at få gjort rent. Der stod en kæmpekakkelovn. Den skulle vi jo tage aske ud af, det støvede.

Da Håkon blev så stor, at drengene ville have ham med, var jeg jo ikke så interessant at lege med mere, og pigerne var så meget ældre. Men så legede jeg bare med mig selv. Jeg elskede faktisk, hvis jeg kunne finde et sted og sidde i fred og ro. Jeg legede med blomster, de var lyseblå og lyserøde, så det var drenge og piger. Dukkehuset var mellemrummene i kirkegårdsdiget. Vi tegnede påklædningsdukker og tøj til. Jeg havde som lille en meget slidt dukke, som jeg elskede højt. Engang drillede drengene mig med at smide hende over tørve-huset og så synge "Lise følte sig så flad bagefter", og jeg hylede selvfølgelig. Hun tog nu ingen skade, for det var en kludedukke med papmache hoved, så farven var i forvejen slidt af næse og kinder.

Da jeg blev større, kom der somme tider nogle andre børn og legede med os. Vi spillede noget, der hed "at spille pind". 2 mursten lagt 10-15 cm fra hinanden med en pind over. Vi havde så en anden pind, der skulle være ca. 1 m eller sådan noget. Med den skulle vi smide den, der lå på stenene, så langt væk som muligt. Bagefter målte vi med den lange pind, hvor mange gange den kunne vendes, til vi nåede den lille. Det fik vi så points efter. Vi legede selvfølgelig også "tagfat", som vi kaldte "pøs" og langbold og sådan noget. Vi legede med kugler og samlede på fine glaskugler. Der lavede vi et lille hul i jorden, og så skulle vi få kuglerne til at falde deri, og vi kunne vinde fra hinanden. Vi tegnede selvfølgelig også "hop-i-mand" på jorden og skulle hoppe på et ben og ikke træde på stregerne.

Vi skulle også hjælpe til ude og inde. Vi havde mange ribs, solbær, stikkelsbær, hindbær og jordbær, som skulle plukkes, og haven skulle skuffes og rives til hver søndag, for kirkegængerne gik gennem en lindealle i vores have til kirke. Foran stuehuset var en brolægning rundt om huset og mellem huset og stalden. Der skulle luges med en kniv mellem stenene. Der var til havesiden en sti, der gik langs med huset og op langs en tjørnehæk til flagstangen. Flaget skulle hejses hver søndag. Langs med stien ved huset var et langt bed med blandt andet røde valmuer, der blomstrede overdådigt. Hvis man stod oppe ved soveværelsesvinduet en sommeraften, kunne de lyne til hinanden, sådan nogle små lysglimt imellem dem. Så var der en rund græsplæne med sti om, mere "riven". Der var et bed midt på med en stor rødtjørn med vintergrønt om.

Vi havde også et platantræ ved siden ind til kirkestien. Der var en thuja med mange grene, så kunne man kravle ind i den og sidde der og gemme sig. Der var syrener og guldregn. Så var der en lille hæk og bag den hindbær og en græsplæne. Langs stien op til flagstangen var der nøddebuske. Så kom kirkegårdsdiget og en udsigtshøj med trappe op til. Der var ligesom et lille bed, hvor der stod en gammel gruekedel med nasturtier. Der var en sti om kirkegårdsdiget, der var forskellige buske op imod, og stien fortsatte på den anden side af kirkestien ind i en lille alle, der endte i en gruppe træer, som vi kaldte skoven. Der var flere træbænke på stien. Til den side var der også en sandplads til os at lege i, der stod somme tider havemøbler.

Den var kantet med bøgehække, og så var der også en græsplæne med bede i. Der var et stort skovfoged æbletræ med små røde æbler, der smagte godt. Langs med staldbygningen var der ribsbuske. Der var også blommer og pærer; langs med kirkestien var der bede med stikkelsbær og solbær, så der var meget at lave i den store have. Jeg syntes, at det var kedeligt at plukke bær; men syltetøjet smagte jo godt. Mor lavede en masse syltetøj og saft, så der skulle plukkes mange bær. Jeg brød mig heller ikke meget om at tage kartofler op. Jeg synes altid, at det regnede, og vi blev våde og mudrede. Det var jo ikke så nemt at blive vasket som nu.

Niels Peter blev ved med at besøge os i ferierne. Så gik vi ture, og han lærte mig botanik. Jeg var smigret over, at han gad beskæftige sig med mig. Efterhånden blev vi forelsket i hinanden. Jeg var kun 16 år, og han var 30, da vi begyndte at gå sammen. Vi fik ring på, da jeg var 17, for folk snakkede om os, sagde mor, så hun havde sat det i avisen den dag, vi fik ringe på.

Året efter var jeg på højskole i Skals. Jeg var den eneste, der boede på skolen. De andre kom cyklende fra omegnen. Vi var vist 18, så vidt jeg husker. Jeg gik til bal for første og eneste gang i Skals sammen med de andre til stor forargelse for forstanderen. Når jeg var forlovet, kunne men ikke det. Nå jeg morede mig vist

godt nok, så vidt jeg husker.

De sidste 14 dage, jeg var på skolen, kom en ung musiker. Han havde en koncertharmonika og spillede ellers på alle ting. Jeg havde fået lov at spille på klaveret, da fru en i huset slet ikke var der den sommer. Hun var enebarn og var hjemme og passe sin syge mor. Så var vi jo de eneste unge, der var på skolen. Så vi spillede sammen og gik ture. Engang var vi oppe i kirken og spillede på orglet. Det var gammeldags med bælgetræder, dvs. den ene stod på bælgene, mens den anden spillede. Det var til stor forargelse for Elle Jensen (forstanderen), som satte stor pris på Niels Peter, så han kom med adskillige spydige bemærkninger i den anledning. Vi var lidt småforelskede i hinanden. Jeg havde aftalt med Niels Peter, at jeg skulle cykle hjem, så ville han cykle mig i møde; men Uffe ville absolut følge mig på vej. Han gav mig et digt, han havde skrevet til mig og gik og trak min cykel langt uden for byen. Jeg var lidt nervøs for, om jeg fik sendt ham af sted, inden Niels Peter kom. Men det gik da. Jeg har ikke set ham siden. Han blev ved at skrive et stykke tid, indtil jeg skrev og fortalte, at jeg var blevet gift og havde fået Anne Grethe. Han sendte mig et foto af ham og de fyre, han spillede sammen med i ens fint tøj. De må have været temmelig gode. De spillede engang på Kilden i Ålborg. Fotoet blev væk. Niels Peter har nok smidt det væk.

Niels Peter fik plads som landbrugslærer på Store Restrup om vinteren, og om sommeren var han konsulent for husmændene i Himmerland. Vi blev gift 6. januar 1935. Jeg var gravid med Anne Grethe, hvad jeg ikke havde fortalt nogen - ikke engang Ragnhild. Det kunne ikke ses, da vi blev gift. Jeg var i en lang sort kjole, jeg havde i forvejen. Den var rigtig pæn, prinsessefacon, med et bånd til at knytte bag. Den havde sådan nogle flotte ærmer med 4 flæser fra skulderen, hver anden rød. Ragnhild havde en magen til den, hvor hver anden var hvid. Men det syntes mor ikke, jeg kunne være bekendt at komme i kirke med, så der blev syet sorte blondeærmer på. Jeg havde hvidt slør, det insisterede mor på. Jeg havde selv villet bruge den sorte kjole, da jeg ikke syntes, mor skulle til at købe en ny til mig. Jeg havde jo slet ikke været ude at tjene. Så jeg havde ingen penge selv, og så havde jeg meget dårlig samvittighed over at være blevet gravid, fordi jeg vidste, at mor anså det for en stor skam for familien.

Ja, jeg havde for resten tjent ½ års tid ved Ragnhild og Fleng og fik 15 kr. om måneden. Der blev holdt et lille bryllup. Der var kun familien og så forstander Balle og hans søn Aksel og så højskolelærer Kolding. Der var et forrygende vejr. De var kørende i Aksels bil og kom da også helskindet hjem. Vi skulle med tog til Sønderholm, og så hentede købmanden os i en gammel ford med lærreds kaleche. Det var koldt. Jeg havde kun en tynd bomuldsfrakke på uden foer. Det blæste lige igennem. Vi skulle hjem, da der blev holdt juletræ for eleverne, der lige var kommet, og vi skulle jo være med, og skolen begyndte om mandagen.

Vi havde lejet en lille stue med køkken og sovekammer på loftet. Vi sov på

gulvet de første nætter, for vi havde malet sengene, der var købt umalet i Bulldog (varehus i København). Der havde vi også købt en divan til 18 kr. og 3 spisestole til 9 kr. stk.. Jeg fik et gammelt spisebord af mor og et sybord, det lille klaver og en kurvestol. Vi fik blondedgardiner. Det så såmænd meget hyggeligt ud. Køkkenet var vel 2x2 m med et ubrugeligt komfur, lille bord og et skab fuld af ørentviste, da det havde stået tomt en tid. Der var ingen køkkenvask, der var et bryggers med gruekedel, og jeg synes, at pumpen var derinde.

Mor kom og besøgte os, og så kunne hun jo se, at jeg var gravid. Jeg var så bange for, at hun skulle skælde mig ud, at jeg sagde til Niels Peter, at han ikke måtte lade mig være alene med mor. Ham turde hun nemlig ikke skælde ud. Det var for øvrigt også altid pigens skyld, hvis hun blev gravid før tiden, sagde mor. Jeg var lige fyldt 19, og Niels Peter var 32. Det var den tids opfattelse. Selvfølgelig havde de heller ikke fortalt os noget som helst om sex. Det snakkede man ikke om dengang.

Nå, så kom Grethe jo i påsken. Jeg havde ventet hende til pinsen. Det blev det jo ikke bedre af. Jeg havde været ved at vaske og havde løftet et stort kar for at hælde vand af. Det var måske derfor. Jeg havde været ved jordemor. Alle damerne i Sønderholm skulle til "Nu-udstilling" i Ålborg, og så besvimede jeg i bilen hjem, så hun tog mig med hjem. Hun boede lige op ad vejen. Hun sendte bud efter Niels Peter. Jeg besvimede i det hele taget meget tit, så hun troede, der var noget i vejen. Så var hun syg, da jeg blev syg. Lægen sagde i første omgang om torsdagen, at det var en abort, så jeg kom på sygehuset i Nibe, og hun blev først født om lørdagen og vejede omkring 4½ pund.

Hun var for tidlig født og havde svært ved at drikke. Jeg havde ikke babyudstyr i orden. Ragnhild kom med al hendes fine babytøj. Jeg var kun lige begyndt at samle på det. Vi lånte en bagekurv til seng til hende. Den satte jeg på sybordet. Vi havde heller ikke råd til en barnevogn. Den lånte vi af købmanden, der fik vi også kurven. De troede ikke, at de fik flere børn. Så fik de tre til, da vi havde slidt barnevognen op. De var i det hele taget så rare mod os. Vi boede der kun ½ år - i Sønderholm. Far fik 250 kr. om måneden, og vi gav 20 kr. for lejligheden i Sønderholm. Om efteråret kom vi ned i gartnerhuset. Der havde Aksel og Helene, Balles søn og Koldings datter, boet. Der boede fortsat en gartner i den stue, der blev kontor for far. Så vi havde kun køkken. Stadig med komfur, der ikke duede. Der var ikke engang et køkkenskab. Der var det lille spisekammer. Jeg lavede mad ved en primus. Måske kan I huske, at døren gik lige ud i det fri fra køkkenet. Det frøs jo omkring 30 grader der først i 40'erne, så vandet frøs til. Der var indlagt vand. Vi havde petroleumslamper til 1939, hvor vi fik el ind. Men det var jo et sødt lille hus ved siden af det andet.

Stuen gik ikke helt igennem, da vi kom. Der var et lille bryggers ved siden af køkkenet. Det blev lagt til stuen i 39, og vi fik et indbygget skab fra skorstenen til

ydervæggen. Vi købte selv en trekantet kamin af Jakobsen, da kakkelovnen heller ikke duede, ellers var stuen meget hyggelig med de smårudede vinduer i hver side og gylden bøgeparket gulv. Loftet var også i den honninggule farve. Vi købte små lænestole og satte ved det ene hold vinduer med et lille bord imellem og radioen på sybordet. Der stod også det lille klaver. Spisebordet stod i den anden ende lige ved køkkenet. Jeg havde nogle yndige tynde gardiner med små orange blomster.

Så fik vi også gartnerens stue, efter at Gulle var kommet. Der havde vi så soveværelse i mange år. Der fik vi sådan nogle yndige gardiner med blå rosenbuketter. Der var så meget stof, at jeg syede et meget fint vattæppe til barnevognen med flæser syet i en cirkel. Det var til Grethe. Vi havde købt en Singer håndmaskine på afbetaling. Den havde jeg meget nytte og glæde af i mange år. Jeg elskede at sy tøj til jer, det var så sjovt, syntes jeg. Jeg legede nok med dukker, der blev jo hurtigt tre. Jeg strikkede i lange baner og syede, trævlede op under krigen og strikkede nyt af garnet og fik gammelt tøj og melsække, som jeg syede kjoler af og broderede dem med grensting. Jeg sprættede tøjet op, jeg fik forærende. Det var bedre end det maximaltøj, vi kunne købe. Så jeg brugte med glæde det gamle, så kunne jeg også se, hvordan det var lavet. Jeg havde ingenting lært. Jeg købte mønster og fulgte anvisningen og gik op på skolen, når de havde udstilling og så, hvordan de lavede det. Jeg havde heller aldrig passet børn. Bortset fra dengang jeg var ved Ragnhild, men jeg må have gjort det nogenlunde. Jeg gjorde også mit bedste, men jeg måtte jo finde ud af det hele selv, og I

overlevede da heldigvis også, og ingen af jer var født med handicap. Hvordan skulle jeg have klaret sådant et barn? Det var heldigt.

I overlevede da også den forfærdelige kulde, selv om dynerne var frosset fast i fodenden af sengen om morgenen, og der var frostkapper på væggen, og vinduerne var frosset helt op med skønne tropiske bregner og blomster. De er meget smukke, men kolde. Det ser man jo ikke mere. Men det blev lunere i stuen, når vinduerne var frosset helt op.

Vi hentede vand oppe på skolen i kælderen i mejerispande og satte dem på slæden og trak dem hjem. Vi havde et sinkbadekar i et lille rum, der kom vi vandet i. Det var tungt at bære, jeg kunne næsten ikke. Niels Peter satte en hånd på min skulder af den arm, jeg bar med, så var det lidt lettere. Han var jo på skolen hele dagen, kom lige hjem til middag og så først efter halv syv om aftenen. Om sommeren var han konsulent for husmændene. Han havde købt og delvis byttet sig til gammel 2 personers Ford, årgang 23. Det var den første Ford. Jeg tror, han gav et lille skrivebord og et leksikon for den. Den kørte han i et par år. Den lavede et enormt spektakel, og vi sad og sang af fuld hals for at over døve motorlyden. Under krigen var den klodset op et par år, og så måtte han cykle Himmerland rundt. Somme tider med det store skrummel af et lysbilledapparat bagpå. Folk var helt tossede efter at høre foredrag og se lysbilleder og film under krigen. Det var om ungdomsarbejde i de 4 H-er. Landboungdom, der dyrkede jord, have, høns eller andre dyr, der var på dyrskue. Så var det jo mest om høns de sidste år, men da var han jo blevet kørende igen. Først i den gamle Ford og i 53 i den helt nye Taunus 12 med globussen. Fin bil og navnlig på den tid, da var der jo næsten ingen biler, så det vakte opsigt, at han kunne købe den, fordi han var

konsulent og skulle køre efterhånden i 2 amter.

Det var også i 53, at han var tre måneder i Amerika og studere hønseavl sammen med en del andre konsulenter. De havde en vældig fin tur derovre. De fik 12 dollars om dagen. Det var Marshallhjælp til Europa. Jeg havde lige fået kørekort og var noget betænkelig ved at køre rundt i den fine bil. Jeg så jo stadigvæk så ung ud, at de handlende var noget uforskammede over for mig. Somme tider så kørte jeg ned og parkerede uden for forretningen, så fik tonen en hel anden lyd. Jakob var inde som soldat dengang, så når han var hjemme, gik vi i biografen somme tider alle sammen, og somme tider kun Jakob og mig. En af Sannes bekendte, der også kendte Jakob, sagde til hende, hun var da noget for gammel til Jakob hende, han havde med i biografen. Så sagde Sanne: "Det var da ikke så mærkeligt, det var da hans mor." Jeg fik set en masse cowboyfilm.

Nå, I vil vel hellere høre om, da I var små og ikke rigtig kan huske noget. Jeg gik jo hjemme altid, der var jo nok at lave. På den tid lavede vi alting selv. Jeg syede alt jeres tøj og mit eget. Det, syntes jeg, var sjovt, og jeg blev ret dygtig til det, så I var så fine i det. Så vaskede jeg hver dag i 12 år. Vi havde jo ikke meget tøj, og hvis jeg ikke tog det hele med hver dag, kunne jeg ikke få det rent. Det kneb også med vaskemærker. Jeg byttede somme tider med kartoffelmærker. Dem brugte vi jo ikke så mange af. Det foregik i den lille gruekedel i vaskehuset med vaskebræt og iskold vand om vinteren. Slæben tøj ud og ind; men det duftede jo dejligt sådan noget frosset tøj.

Der var de tre år med 25-30 graders frost, da frøs vores vand. Jeg fik vasket sengetøjet i Ålborg, ellers må jeg jo have vasket i det vand, som vi slæbte hjem. Der var lang tid, hvor vi slet ikke kunne komme uden for døren. Visse kørte omkring i slæde med mælk til os.

Jeg strikkede meget til jer af optrævlet garn. Det var meget bedre, end det vi kunne købe. Jeg tror ikke, jeg var så god til at lege med jer. Jeg havde vel ikke overskud til det; men jeg lod jer lege i fred. Jeg kunne huske, at jeg ikke kunne fordrage at blive forstyrret, når jeg legede, da jeg var lille. Men jeg sang da for jer, det syntes I vist godt om. I blev da ved med at synge til klaveret, efter at vi var flyttet til Nørresundby. I kunne også udmærket selv hitte på noget at lege. I har aldrig spurgt: "Hvad skal vi lege, mor?" og I havde altid travlt med at lege. Om sommeren var det jo et ideelt sted med skoven og åerne. I kravlede i træerne og legede med vandet i åen og henne ved mølleren og i gartneriet. Jeg kan huske, at I somme tider kom til at træde igennem glasset på drivbænkene, når I skulle balancere på kanten. Gartnerne lavede ingen vrøvl; men Balle var vist noget sur over jeres numre. Han har dog aldrig lavet vrøvl til os.

Vi gav 50 kr. om måneden for gartnerhuset. Far fik så forhøjet til 300 kr.; men det var da for meget, syntes jeg nu. Der blev lagt el ind i 39. da blev stuen også

ført helt igennem. Der var vand og vaskehus med en lille gruekedel, som jeg har fortalt. Engang, da vi havde hentet vand oppe på skolen og slæbt det hjem på slæden, hældte vi det i zinkbaljen, der stod i det lille rum. Da vi kom tilbage, var den tom. Vi havde glemt at se efter, tolden var frosset fast i bunden og tøede

op, da vi hældte vandet i. Så måtte vi begynde forfra. Jeg var grædefærdig. Jeg kunne i forvejen næsten ikke løfte den spand.

Komfuret duede ikke. Jeg lavede mad til os alle på en primus og oven på kakkellovnen i stuen. Der var ringe, så jeg kunne koge vand og sætte kartofler over. Kakkellovnen havde

vi købt af Jakobsen. Den, der var, duede heller ikke. Vores varmeovn til bad i det lille rum gik i stykker, og så måtte vi vaske jer en gang om ugen ude i vaskehuset. Det hjalp far med. I skulle jo bæres ud og ind i en fart pakket ind i håndklæder. Det var en kold omgang. Det er vel nok noget nemmere nu med bad og bruser og vaskemaskine og ikke at forglemme wc. Det er skønt at have, når man har klaret sig i mange år med et wc ude ved vaskerummet med bræt og spand under, som skulle tømmes. Det var altid mig, der gjorde det. Det er et fantastisk gode med wc med træk og slip. Det gør I jer slet ingen forestilling om, når I ikke har prøvet det andet. Jeg ved ikke, om I kan huske det. Bare det at kunne gå ind under en varm bruser hver dag og kunne vaske tøjet i en vaskemaskine og tørre i en tørretumbler. Jeg skønner på det, hver gang jeg vasker, og den gør det hele for mig, og jeg kan ligge her oppe og sove middagsøvn, og så er det hele rent og tørt. Det er vel nok let.

Alle de bleer, da de store var små. Prøv at forestille jer, da jeg fik Jakob - en nyfødt, en på 15 måneder og en på 2½ år, og ingen af dem var vel renlig, og jeg, der slet ikke havde lært at passe børn. Jeg må jo have fundet ud af det, der var ingen, jeg kunne spørge. Mor og Ragnhild boede i Års. Jeg synes at huske, at der kom en sygeplejerske og så efter, mens børnene var små. Hun var rødhåret. Da jeg fik Lise, sagde hun, at hun hellere måtte få hende med. Lises hår var rødt som baby efter hendes farmor, der havde rødlig krøller. De havde ellers ikke for megen tiltro til mig. Jeg husker, at når vi ringede til Ragnhild og Fleng, da Grethe var baby, spurgte han hver gang: "Er hun levende endnu?" Men hun havde

åbenbart ikke tænkt sig at blive snydt for livet.

Vi flyttede hen i "nyhuset" i 49. Grethes konfirmation blev holdt der. Der var jo ikke rigtig noget med moderne bekvemmeligheder. Det var lige efter krigen. Vi fik kun et wc i stueetagen. Det ovenpå blev aldrig sat op. I badeværelset var der kun koldt vand og vaskekumme. Der var dog centralvarme i kælderen. Vi fyrede med tørv og havde fyrrummet og en stue ved siden af fyldt med tørv. Så var der vaskerum og gruekedel. Det kneb stadigvæk med at få vaskemærker nok, så jeg kan huske, at jeg har vasket i salmiakspiritus. Vi boede jo kun der i 4 år, da vi byggede det på Lindholmsvej i 53.

Der var en stor forskel. Der var både toilet, badekar og kumme og varm vand. Så var der gas til at lave mad ved. Det var vel nok en lettelse. I var så vilde med badekar. I sad 2-3 stykker med al jeres legetøj i timevis. Også der vaskede jeg hele tiden, men dog kun tre gange om ugen stadig med vaskebræt og skyllede i koldt vand. Der var ikke varmt vand dernede.

Jeg synes, vi havde en dejlig tid der; men det er jo mest de små, der havde gavn af det. Grethe og Gulle var jo ude at tjene. Det var de ikke meget begejstrede for. Fruerne behandlede ikke pigerne ret godt der i 50'erne. Jakob og Gulle blev jo ude på skolen, da vi flyttede. Gulle som barnepige for Haugaards børn og Jakob i gartneriet; men det husker I jo sikkert bedre selv.

Jeg nød det, det blev meget lettere for mig. Eva og Lise blev jo så store. De begyndte i skolen. Jeg gik ned i byen og købte ind og bar det hjem. Jeg skulle stadigt vende hver øre 2 gange, inden jeg gav den ud. I begyndelsen gav far mig en snes kroner hver dag. Det forslog ikke meget. Vi var jo seks. Jakob var hjemme, mens han var i lære. I Restrup handlede vi i kontobog, som far betalte engang hver halve år, så han syntes, at jeg brugte så mange penge, for det var jo hver dag, jeg skulle købe ind. Jeg skulle have taget ham med ud at handle, så han kunne se, hvad tingene kostede. Jeg købte jo kun det, der var nødvendigt og kun kosten. Jeg fik lidt ekstra, når I skulle have tøj; men det var også altid det billigste, jeg kunne finde på udsalg. Jeg købte næsten ingenting til mig selv. Det var der ikke penge til.

Mens far var i Amerika, stod jeg jo for pengekassen, og det gik aldeles udmærket, så da han kom hjem, blev vi enige om, at jeg skulle have 500 kr. til kosten om måneden og så selv få dem til at slå til. Det gik også fint, jeg fik endda så meget tilovers, at jeg kunne købe de fine plisserede nederdele, som Lise og Eva brugte i gymnasiet. Far betalte jakkerne, I fik. Det var nogle fantastiske gode nederdele. De var ikke til at slide op. Gitte fik Evas, og Lises brugte jeg hernede i mange år. I må ikke tvivle på, at jeg elskede jeres far. Han var verdens midtpunkt for mig; men jeg havde jo nok for megen respekt for ham og rettede mig for meget efter ham. Jeg fik dog sat igennem, at I sidste tre skulle læse videre, og Gulle på børnehaveseminarium. Far var gammeldags og mente, at det var nok, når pigen

fik en ordentlig husholdningsuddannelse og så sad og ventede på at blive gift. Men jeg savnede, at jeg ikke havde nogen selvstændig uddannelse og altid var afhængig af ham og ikke tjente mine egne penge, så det ville jeg ikke udsætte jer for. Jeg fik jo medhold fra Thomsen Nielsen. Ham troede han jo mere på, og I var dygtige i skolen alle sammen.

Jeg begyndte at få undervisning i kunstmaling, efter at Tove var kommet til. Det var i Restrup. Jeg må have trængt hårdt til at komme ud, for jeg cyklede til Ålborg en aften om ugen. Det var under krigen, så efterhånden blev det for farligt, og jeg overnattede hos Håkon og Sanne. Han kom endda og hentede mig. Det var hos Carlo Vogensen. Vi var også somme tider af sted søndag formiddag og cyklede et sted hen og malede ude. En dag, vi stod og malede, spurgte Vogensen om, hvor længe jeg havde været gift. "7 år," sagde jeg. Jeg har en datter, der går i skole. "Har De også en datter?" sagde han. "Jeg har 4 børn," sagde jeg, og de andre troede, det var en vittighed. Det var jo stadig det, at jeg så ud som en ung pige. Det gjorde ikke mange dengang. Det var ligesom, at så snart de blev gift, kom de til at se konet ud. Nu ser alle jo unge ud.

Jeg syede stadig til jer og mig selv, ellers læste jeg meget. Jeg kedede mig aldrig. Jeg kunne godt lide at gå i fred og ro og lave det hele. Jeg strikkede også en masse. Vi var jo opdraget til at lave noget hele tiden. Der har altid været mange hos os. I Restrup var det naboernes børn, og i Nørresundby var det jeres venner, og far kom jo tit hjem med et par stykker, der pludselig skulle have frokost eller kaffe. På en eller anden måde fik jeg altid fundet noget frem, og jeg syntes, det var rigtig rart. Far var stolt af os. Han præsenterede os tilmed. "Det er min kone og mine børn. Så kan I selv se, om I kan finde ud af, hvem der er hvem." Som dengang han havde snakket med en kørelærer om, at hans kone skulle have kørekort. Vi sad og drak kaffe i køkkenet og snakkede og grinede. Alle ungerne myldrede jo med, da jeg lukkede døren op, og så stod der en mand og sagde: "Din far sagde, at din mor skulle have kørekort." "Ja, det er mig," sagde jeg. Han blev så flov, at jeg ikke så mere til ham, og selv måtte finde en. Det har vi haft meget sjovt ud af, som dengang jeg skulle hente Jakob på kasernen i Fredericia, og hans kammerater bagefter spurgte ham, om det var hans storesøster.

Det var nogle gode ferieture, I havde i de år. Vi har vist været i Tyskland to gange. Den ene gang med de tre små, og så dengang Jakob var med. Det var vældig hyggeligt at have sine børn med, så vi var 2-3 gange i Stockholm. Den ene gang kørte vi derfra over Vänern og Vattern. Der var en campingplads, og derfra til Oslo i Norge, og så derfra ind i Sverige og hjem igen og så året, før far døde. Da var det han på Grenå-Varberg færgen fik en blodprop i øjet og blev blind på det ene øje. Han ville ikke hjem, og så kørte jeg til Stockholm, hvor han så var ved en øjenlæge, der sagde, at det var en blodprop, og han skulle tage hjem, men nej, vi skulle jo med Christian og Astrid op til hendes forældre i Østersund. Så der kørte jeg så også op og tværs over til Trondhjem, hvor vi overnattede på

campingpladsen der, og over Dovrefjeldet hjem. Jeg havde en lang række biler bag efter mig. Jeg skulle jo også se alle de flotte vandfald. Efterhånden ville far køre igen, og han blev helt god til det. Han tog alle de køreprøver, politiet havde og fik faktisk diplom for fejlfri kørsel efter sin død.

Vi var kørende i Isabellaen. Den købte vi i 1956. Vi gav 26.000 kr. for den, det halve var skat allerede dengang. Det var en flot bil den blev kaldt "Skønheden fra Bremen". Den var jeg med bilforhandleren ovre at hente. Far syntes, at jeg skulle have den tur. Jeg kom jo ellers aldrig med nogle steder. Dels havde vi ikke råd, og der var også stadig alle de børn, der skulle passes.

Far var efter krigen i Schweiz, Frankrig og England med de andre landbrugs konsulenter, så han fik da set noget. De ture blev betalt af dem, der sendte dem af sted. De skulle jo lære af de andre lande, hvor langt de var kommet.

Far havde brug for os. Han havde altid ønsket sig en stor familie. Han sagde til mig ugen, før han døde, (han var lige kommet hjem og havde nok haft et hjerteanfald), at han ikke havde noget imod, at det var slut med ham nu. Han brød sig ikke om at blive gammel, og han havde fået alt det, han kunne ønske sig her i livet: hus, bil, et arbejde, han elskede, en sød kone og nogle dejlige børn, så livet skyldte ham ikke mere. Jeg sagde: "Sådan må du ikke sige. Hvad skal vi så gøre? Vi kan jo ikke undvære dig." "Det skal nok gå. Du bliver gift igen. Sådan en pæn kone med villa og bil." Det var mærkeligt, at han sagde det og viste mig, hvor han havde papirerne til huset, og om lørdagen, da han kom hjem fra kvægtorvet (der sad konsulenterne om lørdagen, så folk kunne snakke med

dem) havde han en fin blomst med til mig. Jeg blev overrasket: "Skal jeg have en blomst i dag?" "Ja, det er fordi du altid er så sød," sagde han, og så døde han om mandagen kl. 12.

Vi havde været ude at spille kort hos købmanden i Restrup og havde et andet par med, som vi kørte hjem ved et tiden. Det var slet ikke til at fatte, at han kunne dø så hurtigt, ligesom man slukker et lys. Jeg kunne slet ikke fatte, at han var død. Bagefter kan jeg godt se, at det var nådigt sluppet. Doktor Christensen sagde, at han aldrig var blevet menneske mere, men ville have siddet i en rullestol og været lam og stum resten af livet. Det egnede han sig ikke til, han var jo så virksom. Han havde nok altid overanstrengt sig for at gøre alting perfekt og så godt som muligt, og så sad han jo altid i bilen og fik for lidt motion og røg hele tiden de stærke Cecil cigaretter. Hjemme sad han jo altid og lavede regnskab. Jeg var fuldstændig slået ud og anede ikke, hvad jeg skulle gøre. Han havde jo ordnet al ting udadtil, jeg var slet ikke vant til at ordne noget med papirer og havde ingen uddannelse og tre børn, der skulle læse, og et hus, der kostede 9.000 kr. om året og en bil, der var betalt. Jeg kunne slet ikke overskue det.

Jeg bad til Gud for hans sjæl, og så sagde jeg: "Nu bliver du altså nødt til at hjælpe os, for jeg ved slet ikke, hvad jeg skal gøre", og det gjorde han så, selv om det så helt umuligt ud. Far var lønnet bagud, så jeg fik et kvartals løn på 5.000 kr., og så gav de mig for et kvartal til, for de blev jo alle så chokerede, ellers havde jeg 250 kr. i livrente + 20 kr. månedligt til Eva og Lise, så længe de var under 18 år. Det blev Lise måneden efter. Jeg fik 335 kr. i enkepension det års tid, til Eva også blev 18. Det var det, han skulle betale i skat om måneden. Jeg skulle betale i tre måneder efter hans død, så betalte de da sig selv.

Thomsen Nielsen fik mig til at tage til Vejle Idrætsskole, der havde de et kursus for aftenskolelærere i kjolesyning. Han sad jo i alverdens bestyrelser og kunne få mig ind med en uges varsel. Der var jo ikke andet at gøre for mig end at springe ud i det. Thomsen Nielsen sørgede også for, at jeg fik tre aftenskolehold det første år og 4 hold året efter. Det ene i kunstmaling, det havde jeg jo heller ikke lært; men jeg gjorde det, så godt jeg kunne. Jeg begyndte jo også at sy for folk. Det var noget besværligt ind imellem,; men jeg tjente da lidt ved det. I tjente selv lidt til lommepenge, så vi fik det da til at slæbe rundt. Jeg savnede far forfærdeligt, det var ikke let. Jeg prøvede at holde masken, når I var hjemme, ellers sad jeg jo og syede kjoler og græd ned i sytøjet, og tog mig gevaldigt sammen, til I kom hjem. Jeg kunne næsten ingenting få ned, og jeg kunne ikke sove. Jeg lå og vendte og drejede ordene. Det blev til digte, jeg skrev kort tid, efter han var død.

Min elskede mand Niels Peter Sørensen døde pludseligt og uventet den 12. juni 1961. En strålende sommerdag. En ufattelig sorg. Vi var gift i 26½ år. Han var alt i verden for mig. Jeg ved ikke, hvordan jeg skal leve uden ham. Hver dag er en byrde. Nu vil jeg så skrive digtene af til jer, selv om de næsten ikke er til at holde ud at læse. De er skrevet med mit hjerteblod.

Søskendeflokken med ægtefæller, forsamlet i Vorladegård i 1982

Øverst: Ditlev, **Ragnhild**, Karen, **Håkon**, **Sigurd** og Svend.

Nederst: **Thyra**, **Gudrun**, Sanne og drengene Søren og Jesper Fleng

Thyras digte efter Niels Peters død.

*Min elskede er død
Og jeg må leve
Min sjæl græder
Han tog min glæde med.*

*Mine børn kalder
og livet går videre
jeg slæbes modløs gennem dagene
For min sjæl græder*

*Solen skinner endnu
Der er også blomster
Selv fuglene synger
Men min sjæl græder.*

*Dit travle virksomme liv var slut
nu ligger du stille
med undren så jeg
Lyksaligheden på dit ansigt
Og min sjæl må tie - og takke.*

Far lå jo og smilede, som havde han lagt sig i solen.

AUGUST 1961.

*Jeg ligger søvnløs i natten
Og hører dit ur tikke
Men jeg kan ikke længere nå dig
ikke høre dit åndedrag
og ikke tage din hånd.
Dine elskede hænder
Kun i drømme er du mig endnu nær
Og jeg knuger dig ømt.
Angst for at vågne - og mærke
mine hænder er tomme.*

*Det lysner mod dag
endnu en dag uden dig
en grå dag - hvor jeg ikke længere kan se dig
ikke se ind i dine gode øjne
ikke møde dit opmuntrende smil
ikke få dit håndtryk.
Tak for de mange år - du var min trofaste støtte
mit værn - min elskede - min glæde.
For hver fure - hvert gråt hår
du blev mig mere kær.
Ak Gud, hjælp mig at leve - uden dig.*

*Du er så stille i mit sind
sorgen bor i mit hjerte jeg har kun en pude - mod min kind
og er alene med min smerte.*

*Nattens timer rinder langsomt ud
Mine tanker kredser kun om dig.
Der er så stille i mit sind
Og der er en tom plads i mit hjerte.*

*Min sjæl søger dig - men kan ikke finde vej
Jeg længes og jeg savner dig
Mit savn er dybt
Min længsel håbløs - eller er den -
i et flygtigt nu - kan hænde
jeg føler du er mig nær, mærker din trøstende varme
Din hånds kærtegn over mit skød
fylder mig med lykke - med fryd
i et flygtigt nu - du er igen i mine arme
hvordan kan du være død og dog føles så nær.
Var du kun en drøm -
jeg har dig dog endnu lige kær.*

MARTS 1962.

*Elskede - jeg ved du er en drøm
Men jeg føler din tyngde
Og din mund, der søger mod min
Jeg ved - du er en drøm
Men mit hjerte løfter sig mod dig
Og min sjæl smelter sammen med din.*

*Jeg føler et genskær af lykken.
Af lykken - jeg ejede engang.
Mit hjerte bløder
Men fyldes med sang
Fordi du var min engang.*

*Jeg løfter mit blødende hjerte mod Gud.
Tag det du - du skabte det til kærlighed,
Hvad skal jeg med det nu?*

APRIL 1962.

*Jeg går i de dødes have
En stille fredfyldt plet på jord
med sollys i strejf over grave
mit sorgtunge blik følger vårens spor
det dufter af grøde - det pipler og gror
der er liv i de dødes have.*

*Jeg knæler fortabt ved den plet jord
der gemmer det - der engang var livet for mig,
Med skælvende hænder
jeg stryger den jord
der dækker det - der engang var dig.
Jeg ser gennem tårer
det pipler og gror
hører det jublende fuglekor
ser sollys i strejf over grave.*

*Mit hjerte er tungt - trods forår og sol
Og fuglefløjt over grave
Et håb dog spirer og pipler og gror
Skal ikke vi mødes på denne jord
Måske da - i livets have.*

Jeg synes, I skal læse dem, selv om det næsten ikke er til at holde ud at læse, for I skal ikke tvivle på, at jeg elskede jeres far, og I er skabt i kærlighed.

Thyra